

debatt@klassekampen.no

IDEER

Klassikeren

En bank er en innretning som låner ut paraplyer i solskinn og forlanger å få dem tilbake når det begynner å regne.

”
Mark Twain

Økonomene tror de kan forklare alt med sin egen metode. Dermed

Hvor ble det av v

Roman Linneberg Eliassen
ØKONOMI

Da jeg begynte å studere samfunnsøkonomi høsten 2008, trodde jeg at jeg var kommet til rett sted til rett tid. 15. september det året gikk banken Lehman Brothers konkurs, og finanskrisen var et faktum. Verdensøkonomien ble kastet ut i sin største krise siden den store depresjonen (1929–1933). Da jeg ble uteksaminert fire år senere, var den økonomiske aktiviteten i eurosonen lavere enn da jeg begynte å studere. Familie og venner spurte om jeg kunne forklare dem krisene. Det var pinlig å innrømme at de visste minst like mye som meg.

Jeg lærte ingenting om finanskrisen eller eurokrisen i løpet av studiet. De ble knapt nevnt på forelesningene. Tiden ble brukt på matematiske øvelser som hadde lite å gjøre med aktuelle økonomiske spørsmål. Vi ble satt til å regne på hvordan Robinson Crusoe bruker sin tid til å produsere henholdsvis kokosnøtter og bananer i et teoretisk paradisi – mens den finansielle dommedag truet utenfor vinduet.

Som student ble jeg forbløffet og forarget over at faget var så virkelighetsfjernt. Økonomene kunne kanskje unnskyldes for ikke å ha forutsett krisen. Men kunne de unnskyldes for å overse den?

Kan det hende at økonomifaget rett og slett er ute av stand til å gi oss gode forklaringer på finanskriser? For å svare på dette, må jeg først prøve å beskrive grunntrekkene til både økonomifaget og finanskriser.

Økonomifaget kan defineres av sin «metodologi» – de

spillereglene for vitenskapelig arbeid alle økonomer må følge. Jeg har kommet frem til at metodologien består av tre prinsipper:

1. Formalisme: Økonomisk analyse bør ikles matematisk form.

2. Likevektsfetisjisme: Formålet med økonomisk analyse er å finne likevektsløsninger.

3. Metodologisk individualisme: Økonomiske fenomener bør forklares med utgangspunkt i individers (aktørers) atferd.

Disse spillereglene bestemmer hva økonomifaget kan – og ikke kan – si noe om; de betinger og begrenser mulighetene i økonomenes teorier. Alle som ikke følger reglene, anses som dårlige økonomer.

Hva er så grunntrekkene i en finanskriser? Finanskriser skyldes, mener jeg, at folk – det være seg boligeiere eller børsspekulanter – har mer gjeld enn de kan betjene. For at en slik situasjon skal oppstå, må de ha hatt for optimistiske forventninger om sine fremtidige inntekter, og ha tatt opp gjeld og investert deretter. Folk tar selvsagt feil hele tiden, hver for seg. For at en krise skal inntreffe må forventningene være *systematisk* feil, altså må folk flest være for optimistiske eller pessimistiske. Hvordan oppstår en slik situasjon?

I mine øyne er det tre aspekter ved *virkeligheten* vi her må forstå, og økonomifaget bommer på alle tre, på grunn av sin metodologi.

Det første er at vi ikke vet hvordan fremtiden vil bli. Når vi danner forventninger, må vi da basere oss på andres forventninger, på markedets vurdering, og vi bruker nåtiden som målestokk for fremtiden. Et typisk forløp er: Investorer tar opp lån for å investere. Investeringene fører til vekst. Vekst fører til optimisme, og gir et signal – både til låntakere og banker – om at det er greit å låne mer. Veksten fortsetter, og gir ytterligere optimisme.

Risikoen i utlånspraksisen øker; enkelte aktører tar opp gjeld de bare kan betjene med annen gjeld, i påvente av en fremtidig «bonanza». Økonomene proklamerer, i

Hyman Minskys ord, at «konjunktursyklusen har blitt forvist fra riket og at en ny æra preget av permanent velstand har tatt til». Men før eller siden vil bankene slutte

å låne ut, og folk vil ikke klare å betjene gjelden. Finanskrisen inntreffer.

De selvforsterkende forventningene og den flokkmentaliteten som driver